

Surselva

Montag, 19. April 2021

El mund da viandar e dallas detgas

Sibylle Mani ei ella lavur finala per in cudisch cun propostas per turas cumbinaus cun detgas

Frontispezi dil cudisch cun propostas per excursiuns e cun detgas. Foto mad

Hans Huonder/FMR

Sibylle Mani e sia famiglia ein bugen ellas muntognas. La specialista da communicaziun s'interessescha denton era pil contuorn cultural e historic dallas turas. Aschia ei naschida l'idea d'edir in cudisch cun propostas per excursiuns en Surselva cumbinaus cun detgas da quels loghens. Carschida si a Mustér ha *Sibylle Mani* empriu baul d'apprer las pusseivladads da recreaziun ella natira. E sco scolara al gimnasi dalla claustra a Mustér eis ella era vegnida en contact culla cultura e la historia dalla regiun: «Ella biblioteca romontscha sundel jeu vegnida confruntada cun biaras interessantas historias. Quellas han svegliu en mei il regl da vuler saver dapli.» Era duront e suenter il studi dall'etnologia e scienza da religiun a Berna e Turitg cun in temps da formaziun era a Londra, ha quella pissiun accumpignau ella. «Suenter biaras e bialas turas dapertut en Surselva sundel jeu sedecidida avon otg onns da luvrar vid in cudisch. Quel duei buca mo far propostas per turas, mobein era intermediar fatgs culturals e historics», di la mumma da duas feglias che viva cun sia famiglia el contuorn da Turitg. Leu, tier ina gronda banca, lavura ella sco specialista da communicaziun.

Dil vargau al present

Viandond cun siu sir *Vigeli Lutz* da Mustér ha Sibylle Mani intervegniu en emprema lingia bia interessant dalla Val Medel: «El ei carschiu si leu e sa raquintar bia. Aschia seregordel jeu d'ina tura a Muschaneras. Era da leu dat ei ina detga.» Aschia ha ella denton era obteniu informaziuns dalla veta da pli baul, la truscha si d'alp e co ina cuminonza en in vitg pign funcziunava: «Quei fascinescha mei. Nus stuein buca mirar anavos biars onns per veser che la veta cheu tier nus en muntogna era aunc tut outra – bia pli mudesta e surtut pli semplia. En quei connex duessen nus mai emblidar nossas ragischs e che las generaziuns avon nus han procurau per la beinstonza che nus havein oz. Quei less jeu empruar d'intermediar allas generaziuns vegnentas.»

Turas ell'entira Surselva

Mo buca mo en Val Medel, mobein ell'entira Surselva eis ella ida cun sia famiglia a viandar. Parallelmein ha Sibylle Mani entschiet a retschercar: «Jeu hai contactau persunas da differents loghens, consultau la Crestomazia retoromontscha da Caspar Decurtins, l'Etnografia mitologica naziunala e calenders. Mei ha il coc dallas detgas interessau. Leutier la punt da lu tiel temps actual. Biars discuors persunals han la fin finala purtau il resultat giavischau.» Aschia san ils leger el cudisch denter auter las detgas davart «la dunschala dil Munt sogn Gieri», «il camutsch rentaus silla Greina», «il catschadur ed il rustg», «il bov da Lavaz» ni era «il signun dil Lag Brit».

Il project ei semadiraus

El decuors da rodund otg onns ei l'idea d'edir in cudisch cun quella massa d'informaziuns seconcretisada. El ei ell'elavuraziun grafica finala e cuntegn 21 ruta da sum entochen dem la Surselva. Il tetel «Sagenhafter Wanderführer Surselva» para mo sigl emprem mument d'esser in cudisch tudestg cun rodund 200 paginas. El cuntegn denton era las detgas dalla regiun en text romontsch original. «Las rutas ein fetg differentas, pliras ein era adattadas per affons. Igl ein excursiuns cun in temps denter treis e siat uras», di Sibylle Mani e puntuescha: «Igl ei buca in cudisch d'affons. Mo el cuntegn bia pils geniturs che fascinescha ils affons.» Cun quei manegia ella en special las detgas: «Mintga detga ha gie in fundament danunder ch'ella deriva. Naturalmein ch'ei vegn lu surfatg empauet en quella. Detgas ei denton enzatgei fetg engrazieivel ed animescha era ils affons da far ina tura. Duront las excursiuns ein els els loghens danunder che quellas vegnan e quei ei segir fascinont.»

Ediziun cun 1000 tocs

Cumpletaus vegn il cudisch che vegn edius d'Ediziun apart da *Gioni Fry* d'illustraziuns e fotografias sco era il profil da mintga singula tura cun ina descripziun da quella. Ina carta dalla regiun dat ina survesta cumpleta da tuttas turas. Il cudisch ei en in format adattau per metter el saccados e ha in'ediziun da 1000 tocs. Avon ch'il cudisch sorta dalla stamparia – quei ch'ei previu per l'entschatta dalla nova stagiun da viandar el decuors dil zercladur vegnent – ha ei denton aunc num cuvierer cumpleinamein la finanziaziun. Sur «localhelden.ch» vegn aunc rimnau rodund 10 000 francs per quei interessant project: In cudisch che duei menar la gliעד ella natira alpina ed avischinar ella alla cultura, la historia ed ils misteris da biars loghens fascinonts.